

O SMRTI VOJVODY
MICHAILA
SKOPINA-ŠUJSKÉHO

¹ M. 1:3 *I řekl Bůh: Bud světlo, nebe a země, sluneční běh, narůstání a ubývání měsíce. A když se ukázaly hvězdy, počali mě chválit hlasem velikým všichni andělové moji. Tehdy byly stvořeny i jiné živé bytosti, pak také lidé, kteří sečetli léta a indikty,^{1/} a to buď podle židovského, nebo řeckého, anebo latinského letopočtu. Počítáno podle ruského způsobu, byl to rok 7118, kdy zemřel šlechtyný, vznešený a urozený muž z rodu vznešeného a urozeného našeho cara a velikého knížete vši Rusi Vasilije Ivanoviče Šujského, jenž pocházel z jedinečného kořene světovládcce, císaře římského Augusta,^{2/} z kmene zakladatele pravoslavné víry křesťanské, knížete vši Rusi Vladimíra Kyjevského, z větve velikého knížete Alexandra Jaroslaviče Něvského, nového to výhonku rodu — totiž bojar, vojín a vojvoda, blízký carův rádce a pomocník, vlastní bratranec čili synovec, totiž kníže Michail Vasiljevič Šujskij. Z rodu velikého knížete Alexandra Jaroslaviče Něvského, o němž byla řeč, pocházel kníže Andrej Vladimírský a Suzdalský a také kníže Danilo Moskevský s bratřími. Od onoho knížete Andreje Alexandroviče Suzdalského odvozují svůj původ i Šujští, kdežto moskevská knížata a carové pocházeli z rodu Danila Alexandroviče. Avšak dosti o tom, vraťme se k dříve řečenému, abychom vypověděli o smrti knížete Michaila Vasiljeviče Šujského.*

Když vojín a vojvoda Michail Vasiljevič Šujskij na carovu výzvu přijel z Alexandrovské pevnosti do carského města Moskvy, naneštěstí a pro naše hříchy narodil se právě tehdy bojarovi knížeti Ivanu Michailoviči Vorotynskému syn Alexej. Ještě mu nebyly ani dva měsíce, hned po čtyřiceti dnech byl kníže

Michajlo pozván za kmotra, kmotrou byla kněžna Marja, žena Dmitrije Ivanoviče Šujského, dcera Maljuty Skurlatova. Z popudu zlých a lstivých rádců usmyslila si podlou věc, že uloví knížete jako v lese ptáka a upeče ho; byla to zmije lítá, s pohledem zlým jako rys, jako šelma. Dáblovi radost se tak chystala, satanovi nevěsta. A když už skončily obřady u stolu a započala se veselá hostina, proradná kmotra kněžna Marja, navedená ďáblem, podala sklenku svému spolukmotrovi, aby si připili na zdraví svého kmotřence, Alexeje Ivanoviče. Avšak v té sklence byl přichystán smrtelný jed. Kníže Michajlo vypil sklenku až do dna, nevěda, že v ní je smrtelný jed. Zanedlouho pocítil bolest v útrobách, a aniž vyčkal konce slavné hostiny, odjel ke své matce Jeleně Petrovně. Jak přicházel ke svým knížecím sáním, hned ho spatřila jeho matka a pohlédla mu do jasných očí; ale jeho oči byly zakalené, tvář měl podlitou krví, vlasy mu stály na hlavě a chvěly se. Rozplakala se hořce jeho matka rodná a v slzách se k němu obrátila: „Mé dítě, synu můj, kníže Michajlo Vasiljeviči, proč jsi tak časně a spěšně opustil slavnou hostinu? Snad tvůj kmotřenec Bohem ti daný přijal tvé kmotrovství neradostně? Či snad ti u stolu nabídli místo neodpovídající tvému rodu? Nebo ti snad tvoji kmotři neprojevovali dosti úcty? A kdo ti u stolu podal sklenku k přípitku? Z toho přípitku se už nikdy neprosíš. Kolikrát jsem ti, synku, když jsi byl v Alexandrovské pevnosti, říkala, abys nejezdil do Moskvy, že tam jsou zlé divoké šelmy, jež vydechují jedovatou zradu.“

Kníže Michajlo padl na své lože a jeho útroby počal zle rozežírat smrtelný jed. Na loži sebou ve mdlobě zmítal a sténal, hrozně křičel jako zvíře pod zemí a požádal, aby mu pozvali duchovního. Jeho matka i žena jeho, kněžna Alexandra Vasiljevna, se daly do pláče a nářkem a hořekováním se naplnil celý dvůr. Zpráva o jeho strašné nemoci se dostala až k jeho vojsku a doslechl se o ní i jeho cizí spojenec, Jakub Puntusov.^{3/} Ani četní cizí doktoři se svými léčebnými přípravky nemohli nijak nemoc odvrátit. Jak cizí doktoři vycházeli z domu, prolévali slzy, jako by se jednalo o jejich vladaře.

Toho dne, v čase večerní bohoslužby, „slunce vešlo k sluncím“, jak se praví v životě Basileia Velikého. Bylo to v nočních hodinách dvacátého třetího dubna, mezi dnem mučedníka Georgije a dnem vojvody Sávy Stratilata, neboť i on byl vojevůdcem

a stratilatem. Nerozneslo se to hned po Moskevském carství, protože nadešla noc. Avšak příštího dne v úterý, hned po roz-
břesku, sotva vyšlo slunce, rozletělo se po celém sídelním městě
Moskvě: „Odešel z tohoto světa, zemřel náš kníže Michajlo
Vasiljevič.“ Hned se k jeho domu sbíhá mnoho vojínů, členů
družiny a chrabrých velitelů, nesčíslné množství lidu, jak se píše:
„Mladí hoši i dívky, staří i mladí, matky s dětmi a lidé všech
věků se slzami v očích a s nářkem.“ Z vojska a z chrabré družiny
knížete Michajla Vasiljeviče přicházejí k domu lidé nejbližší,
vojvodové a urození lidé, děti bojarů, setníci a atamani, přistu-
pují k loži a poklekají s pláčem a nářkem. S lítostí a se slzami
hořekují: „Ó pane, a nejen pane, nýbrž i vládce náš, kníže
Michajle Vasiljeviči! Odešel jsi z tohoto světa, neboť se ti zachtě-
lo služby u nebeského vládce, ale komu jsi nás tu zanechal?
Kdo seřadí naše pluky k chabrému boji hrozivě a důmyslně?
Komu jsi nás odkázal do služby, kdo nám bude vyplácet plat,
koho budeme radostně a vesele provázet do boje proti nepřáte-
lům? Pane, nezaháněls nepřátele jen svým hrdinstvím, stačilo jen,
abys v mysli na ně pomyslel, a už Litevci a Poláci utíkali, jati
strachem. A nyní jsme jak ta nemá tvář, jako ovce bez moudrého
pastýře. U tebe, pane, v plucích tohoto vojska i bez trestů vši-
chni se chovali ukázněně a spořádaně, a byli jsme spokojeni
a veselí. Když jsi, pane náš, před našimi pluky jezdíval, jako na
slunce na nebi jsme se na tebe nemohli vynadívát.“

Jen krátce se zmiňujeme, neboť nestačíme vypsát všechny
jejich žalostný pláč a hořekování. Vraťme se však k hlavnímu.

Ke knížecímu dvoru se scházejí hodnostáři, držitelé carské
moci i ti, kteří spravují lid. Sbíhají se také chudí a nemocní,
vdovy, slepí a chromí, a všichni pláčou a naříkají, křičí a hořeku-
jí; přišli i bohatí velmožové.

Dostavil se i cizí vojvoda z cizí země, Jakub Puntusov se
svými dvanácti vojevůdci a se svými urozenými muži. Moskevští
velmoži jej nechtěli pustit do domu k mrtvému knížeti, že je
jiné víry. Jakub se na ně zhurta obořil a v slzách pravil: „Jak
byste mne mohli nepustit dovnitř, vždyť to byl nejen můj pán,
ale i můj vládce a dobrodinec, jak bych mohl nepohlédnout naň
naposledy svýma očima?“ Pustili ho tedy dovnitř. Když Jakub
uviděl jeho mrtvé tělo, hořce se rozplakal a líbal ho. Když se
s ním rozloučil a vyšel ven, plakal a vzlykaje se slzami pravil:

„Moskevský lide! Nejen na vaší Rusi, ale ani doma v mé cizí
zemi a nikde na světě v královských službách už nebudu mít
takového velitele.“

Přišel i sám car se svými bratry a patriacha — tehdy držel
žezlo nejvyšší duchovní moci veliké Rusi Germogen — přišli
také metropolit, biskupové a převorové, opati a protopopové,
všechn sbor duchovních a také mniši a jeptišky. Nestačilo
místo pro všechny. Pak poslali po všech tržištích Moskvy shánět
dubovou kládu, ze které by udělali rakev pro jeho tělo. Vzali mu
míru a hledali po všech tržištích, až vybrali největší rakev. Ale
ani do ní se jeho tělo nevešlo. Přiřízli kládu na koncích, a tak
s bídou uložili jeho tělo do rakve, aby je mohli přenést do kostela.
Tehdy přivezli velikou kamennou rakev, ale ani ta nestačila
na jeho tělo, protože byl velkého vzrůstu, jak je řečeno u proro-
ka — většího než všichni lidé. Nesli ho tedy v dřevěné rakvi
a chtěli ho uložit dočasně v Čudovském klášteře v kostele arci-
vojína Michaela, dokud nebude jeho tělo pochováno ve městě
Suzdalu vedle prarodičů a rodičů, tam že mu pak zhotoví kamen-
nou rakev. V Suzdalu totiž byly nepokoje, protože jej obsadili
vetřelci a litevští páni se svými vojsky, a tak bylo rozhodnuto,
že až odtáhnou, odnesou tělo do města Suzdal. Ale když se
shromáždění lidé dověděli, že tělo chtějí odvézt do Čudovského
klášteře, zalkali a jako jedním hlasem volali: „Sluší se, aby
takový muž, udatný bojovník, vojvoda a vítěz nad nepřáteli byl
pochován v hlavním chrámu archanděla Michaela a za chrabré
zásluhy byl přiřazen k carským rakvím velikých knížat, neboť je
z jejich rodu,“ jak jsme již výše uvedli.

Tehdy car majestátně zvolal: „Je toho hoden, abychom tak
učinili.“ Na ramenou ho tedy nesli do hlavního chrámu arch-
anděla Michaela, sledováni patriarchou, metropolitou a sborem
duchovních; za nimi kráčel car s celou carskou radou, před
rakví a za rakví šlo množství lidí a duchovních z různých chrá-
mů, kteří pěli pohřební písně. Avšak křik a nářek lidí přehlušoval
pohřební zpěv, takže nebylo slyšet hlas zpěváků. S podivem bylo
vidět nesčíslné množství lidí, kteří šli před rakví a za rakví, bylo
jich jako hvězd na nebi, či — jak je psáno — jako *písku, kterýž*
jest na břehu mořském ve množství. Nebylo vidět ani jednoho člověka,
který by neplakal, naopak, všude byly proudy slz, nářek, pláč
a srdcervoucí sténání. Bohatí, chudí i žebráci, slepí, chromí i bez-

nozí, všichni v zármutku tloukli hlavami o zem a žalostně hořekovali. Také car a patriarcha plakali a hořce naříkali před tváří všeho lidu, a kdyby měl někdo kamenné srdce, i to by se mu v hrudi pohnulo při pohledu na smutek a pláč celého národa.

Jen s obtížemi nesli hustými zástupy rakev s tělem k chrámu. Pro množství lidí, jaké kdysi doprovázelo i Alexeje, člověka božího,^{4/} donesli rakev jen doprostřed chrámu archanděla Michaela. Když odezpívali písně, rozešli se, dokud nebude hotova kamenná rakev a vykopána hrobka pro uložení rakve. Avšak lidé nemohoucí a žebráci, také vdovy a mniši strávili celý den nad rakví v pláči a nářku. Zpívali nad ním Davidovy žalmy, ve dne v noci se střídajíce.

Příštího dne za úsvitu, když bylo po jitřních modlitbách a slunce vysvitlo, o druhé hodině denní se opět lidé počali scházet z celého moskevského carství, protože mnohým se to včerejšího dne nedostalo k sluchu a nevěděli, kde bude pohřben. Nyní se to dověděli a proto jich bezpočtu přišlo odevšad, mužů i žen, jak už jsme uvedli, starců s chlapci, žebráků, slepých i chromých. Kdo jej neviděli zaživa a jen slyšeli o jeho udatnosti a vítězstvích nad nepřáteli, ti aspoň svým hořekováním chtěli být účastni na jeho pohřbu. Tržiště se vyprázdnila, kupecké krámy zely prázdnotou, sluhové odcházeli od práce u hospodářů a ti zase ze svých domů: lidé všeho věku se sbíhali na pohřeb. V určenou dobu přišel do chrámu také car a patriarcha, s nimi carská rada a sbor duchovních. Započal pohřební obřad a hlasy zpívajících se mohutně rozléhaly, neboť dva sbory se střídaly ve zpěvu veršů. A byli tu bojaři a lidé z jeho vojska, účastníci vítězných tažení a bezpočtu lidí, jak jsme uvedli dříve, jako hvězd na nebi a zrněk písku v moři; byly tu vdovy pozůstalé po svých mužích, jeptišky, žebráci a sirotci. Ti všichni plakali a naříkali, takže nebylo slyšet zpěv, jako by tu všichni byli pomínutí, vzduch jako by duněl, země sténala a kámen jako by se kolébal, nejen ve stěnách chrámových, ale po celém městě; podle slov prorokových — jako by se vznesly krovy chrámu od nářku truchlících. Nebylo slyšet hlas zpívajících, duchovní v chrámu stáli osvětleni množstvím svíček, podlaha chrámová se zalila proudy slz.

Nedá se vyslovit ani popsat onen pláč a žalostné hořekování národa, lidské srdce to nepojme, jak říká apoštol. Jedni ho nazývali sloupem ruské země, jiní ho připodobňovali k nedobytné

velké pevnosti. A ještě další říkali, že je to Jozue, syn Nun, a ještě jiní ho označovali za Gedeona, za Baráka nebo Samsona, který zvítězil nad jinoplemennými poté, co odešel s malou hrstkou a vrátil se s velkou silou. Byli i tací, kteří ho nazvali Davidem, jenž se pomstil nepřítelům, Judou Makabejským, jenž v těžké době prokázal svou odvahu. Řečeno s apoštolem, *zmocnění bývali ve mdlobách, silní učiněni v boji, vojska zaháněli cizozemců*. Kdosi ze stojících v chrámu archanděla Michaela velkým hlasem naříkal: „Když jsi nám, Pane, vzal vojvodu, knížete Michajla Vasiljeviče, sám se nás zastaň, jako ses zastal Ezechiáše proti Senacheribovi, králi Asyrskému.“ A kdosi z jeho lidí volal: „Nesluší se, aby jeho tělo hnilo v zemi, jeho tělo i duši zdobí čistota.“

Zbytečně bychom dále vypočítávali, uši nejsou schopny postihnout všechny nářky. Zdá se to všechno jako sen nebo jako *vidění*, jaká se domníval *vidět* apoštol Petr, když jej *anděl vyvedl ze žaláře*. Nejen lidé z ruské země, ale z celého světa plakali, i cizinci, Němci a sám švédský vojvoda Jakub Puntusov plakal a takto se obrátil ve smutku k Rusům: „Už není mezi námi váš dobrodinec a náš příznivec, sloup a ochránce ruské země, slavný vojevůdce.“ A všichni lidé (nebudeme dál vypisovat všechna lichotivá a lítostivá slova cizího velitele) na to odpověděli: „Tak to opravdu je.“ A jak stojí v evangeliu, *že by sám ten svět nemohl přijíti těch knih, které by napsány byly* o všem nářku.

Když byl ukončen pohřební obřad, uložili jej do kamenné rakve a odnesli na jižní stranu hlavního chrámu k oltáři Nalezení hlavy proroka Jana Křtitele. Tam jej uložili *do nového hrobu*, jak praví evangelium, do něhož dosud nikdo nebyl pochován, tam, kde za oltářem svaté Trojice byli pochováni slavní blahé paměti carové a veliká knížata: car a veliký kníže vši Rusi Ivan Vasiljevič, jenž před smrtí přijal jméno Jonáš, jeho syn, dobrotivý, šlechetný a zbožný carevič Ivan, i druhý jeho syn, car a veliký kníže vši Rusi Fjodor Ivanovič, všichni jsou v hlavním chrámu, jak jsme předeslali. Připomeneme jen něco málo ze starých příběhů, jimž tyto události připodobníme. Tak kdysi plakal pro otce Jákooba Josef s bratřími a všichni Egypťští, tak za časů Mojžíšových plakali synové Izraelští vyvedení z Egypta na poušť Sin, tak plakali synové Izraelští pláčem velikým po smrti Samuela proroka; tak naříkali lidé pro krále Joziáše, tak naříkali pokoření a rozptýlení Izraelité. I tady se rozléhal pláč; jako

kdysi Izraelité, tak plakal i křesťanský lid carství Moskevského.

A co říci nebo napsat o jeho matce, Alexandře Vasiljevně? Sami znáte mateřský zármutek a nárek pro zemřelé dítě, víte, jak je matce, když jí zemře jedno z dětí, natož jediné, jak mateřské srdce trpí. Tak kněžna Jelena a kněžna Alexandra hořce plakaly a naříkaly nad bílou kamennou rakví knížete Michaila a trpce v slzách hořekovaly. Matka naříkala: „Můj synku, milý kníže Michajlo! Pro slzy ses mi z mých útrob narodil! Proč jsi byl v mém lůně počat? Proč tě mé lůno nevyvrhlo na zem?“ A žena hořekovala: „Pane můj, kníže Michajlo Vasiljeviči! Cožpak jsem ti já, hříšnice, nebyla dosti milá? Proto sis raději zvolil smrt? Proč jsi mi to neřekl? Vezmi si mne raději do svého kamenného hrobu, ať zemřu spolu s tebou. Raději pro tebe v pekle podstoupím muka, než abych bez tebe zůstala na tomto světě živá!“ Kdo by dovedl vylíčit její žalostné naříkání a hořký pláč!

Budiž vám známo, že i sám car Vasilij, vrátiv se z pohřbu do svého paláce, padl tváří na svůj zlatý carský trůn a plakal a zalykal se, smáčel trůn slzami, až slzy tekly z trůnu na podlahu.

Matku jeho, kněžnu Jelenu, a ženu, kněžnu Alexandru, stěží odtrhli věrní jejich sluhové od rakve a přivedli domů. Jeptišky a mnichové, také vdovy je utěšovali: „Neplačte, kněžno Jeleno Petrovno a kněžno Alexandro Vasiljevno, Bohu se tak zlíbilo, aby žil krátce. Netýrejte svou duši tak velkým pláčem a zármutkem!“ Obě kněžny, matka a žena, padly doma tváří na stůl a hořce plakaly, zalykajíce se, vzlykaly a svými slzami polévaly stůl; jejich slzavé bystriny se jako říční proud lily na zem až do rána. Přebývaly tak bez pokrmu a plakaly jako kdysi David pro Jonatu, syna Saulova.

Jeptišky jako kavky, vdovy jako vlaštovky seděly i druhého dne kolem chrámu; stejně tak i matky s dětmi a mnoho ovdovělých žen se scházelo u chrámu, aby tu trpce naříkaly.

O smrtelné nemoci se šířilo mnoho dohadů, rozladění a podezření, neboť lidé si říkali navzájem: „Jak takového muže mohla skolit smrtelná nemoc, vždyť to byl voják a vojevůdce. Jestliže je to boží vůle, pak budiž.“ Všichni byli rozrušení. Nesluší se, abychom o tom mlčeli, jak to anděl řekl, že věci božské je třeba kázat, tajemství vladařů utajovat.

Stalo se, že jeden člověk, jenž dříve byl u cara ve službě jako písař jeho nejvyššího úřadu, řekl nám toto: „Před smrtí knížete“

(o níž my tu vypravujeme), „asi tak před patnácti dny, měl jsem v noci na pondělek z neděle po Kristovu vzkříšení divné vidění. Zdálo se mi, že stojím na carském nádvoří mezi chrámem Bohorodičky a chrámem Archandělským. Díval jsem se na carský palác. Zdálo se mi, že jeden sloup se rozvalil a tekla z něho voda černá jako smola nebo dehet. Pak se polovina sloupu ulomila a spadla, za chvíli se zhroutila i druhá polovina a obě se rozpadly. Ten pád se mi zdál hrozivý. Strachem jsem se probudil a přemýšlel o smyslu toho vidění. Nechtěl jsem to tajit, a tak po ranní mši jsem to řekl jednomu velmi starému muži, jemuž je už devadesát let a jenž svůj život prožil v carské službě jako významný a velmi moudrý muž a jen pro vysoký věk opustil carský úřad a živil se pak z důchodu ze svého panství. Když tento muž ode mne uslyšel o mém vidění, přemýšlel chvíli a pak řekl: ‚Jeví se mi to tak, že k některému z velikých mužů kolem cara se blíží smrt!‘ Přemýšlel jsem pak o svém vidění a o slovech toho muže, ale nikomu jsem to neřekl, dokud se toto nestalo.“

O ostatních těchto věcech pomlčíme, abychom — jak je psáno — neupadli v zatvrzelost. Stačí i to málo, co jsme o událostech řekli.